

Förstudie Platsutveckling Danderyd

Inledning

Kommunstyrelsen beslutade den 6 mars 2023 (§ 44) avseende ett uppdrag om en förstudie som visar på hur kommunen kan arbeta för att skapa förutsättningar för etablering av verksamheter, för investeringar och en framtida relevant infrastruktur i området mellan Danderyds sjukhus/Mörby station och Inverness/Mörby centrum/Danderyds kyrka. Förstudien ska kunna användas som underlag för att påverka frågor som exempelvis infrastruktur för planprogram för Danderyds sjukhus och kommande åtgärdsvalsstudier för E 18, Roslagsbanan och utvecklingen av busstrafik inklusive expressbussnät.

Sammanfattning

I förstudien konstateras att det just nu finns en unik möjlighet att ta ledningen för Danderyds utveckling. Det finns ett tidsfönster som innebär stora möjligheter att påverka trafikinfrastruktur, miljö och utvecklingen av näringslivet i Danderyd och regionen. Danderyd kan bli en kraftfull aktör i utvecklingen av regionen med fokus på möjligheter inom det geografiska område förstudien omfattar och utifrån aspekter som är bra för Danderyd. Det fortsatta arbetet föreslås utgå ifrån etablering av ett nytt företagskluster, fortsatt utveckling av Danderyds sjukhus enligt inriktning i förslag till planprogram, en utvecklad resandenod för omstigning mellan trafikslag samt en attraktiv målpunkt i regionen.

Etablering av ett nytt företagskluster som i vart fall inledningsvis baseras på Life Science och närhet till ett expanderande Danderyds sjukhus gör platsen till en attraktiv målpunkt i regionen. Det är en viktig utgångspunkt för att påverka olika trafikhuvudmän att anpassa sin planering till nya behov. Då området är stort och inbegriper många slag av trafikanläggningar kan ett större och mer långsiktigt grepp i den fysiska planeringen öppna upp för helt nya strukturer för ett framtida ökat resande.

För fortsatt arbete föreslås en bred dialogprocess om platsens framtida möjligheter och betydelse för Danderyd och för regionen. Till det arbetet läggs en konkret handlingsplan för att driva processen framåt successivt och uthålligt över tid.

Bakgrund

Utvecklingen av Stockholmsregionen innebär alltmer personresor och fler transporter av varor. Danderyds kommun påverkas tydligt av såväl ökad biltrafik som buss- och spårbunden trafik. Inom regionen pågår diskussioner och utredningar avseende samtliga kollektivtrafikslag i syfte att öka tillgängligheten och för att reducera skadlig miljöpåverkan. Motsvarande sker genom Trafikverket när det gäller E 18.

För Roslagsbanan inbegriper diskussionerna bland annat eventuell nedläggning av stationer i Danderyd samt en planfri korsning med Danderydsvägen Ekebydalsvägen. För busstrafiken kan kommunen bidra till utvecklingen av expressbussarna/stombussarna genom att medverka i planering för ökad kapaciteten vid bussterminalerna inklusive en bättre koppling mellan lokal och regional trafik. Tunnelbanan bedöms inte bli direkt berörd av nu pågående arbete.

Den rådande trafikmiljön inom området, främst mellan Danderyds sjukhus och Mörby station, är komplex och upplevs som oattraktiv och otrygg av både passerande och resenärer som byter trafikslag. Området behöver en rejäl omdaning. En viktig aspekt är hur omstigning mellan privatbil och kollektivtrafik kan organiseras i en framtida struktur mot bakgrund av att infartsparkeringen är väl utnyttjad.

Förstudien har sin utgångspunkt i kommunens översiktsplan, den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen RUFS 2050 och förslag till planprogram för Danderyds sjukhus. Vidare förutsätts en utveckling av ett företagskluster primärt med verksamheter kopplade till sjukhuset och Life Science.

Ett syfte med förstudien är att den redan innan ytterligare dialoger och aktiviteter planerats ska kunna användas som underlag för att i närtid påverka frågor som exempelvis trafikinfrastruktur kopplat till planprogram för Danderyds sjukhus, åtgärdsvalsstudier för E 18, Roslagsbanan och arbetet med stombussar/expressbussnät samt för pågående revidering av RUFS.

Förutsättningar för verksamhetsetableringar

Företagskluster

Företagskluster, dvs då företag inom liknande branscher etablerar sig i en geografiskt avgränsad miljö, har visat sig vara ett framgångsrikt sätt att utveckla företagsområden. Inom ett kluster konkurrerar företagen med varandra men lika viktig är möjligheten att samverka. Klusterforskning visar att innovation och utveckling är grundläggande för ett klusters fortlevnad och att framgångsrika kluster omfattar samarbete och utbyte mellan akademien, offentliga aktörer och näringslivet. Samarbetet benämns ofta ”Triple Helix”.

Kluster växer vanligen fram organiskt under lång tid, det kan dröja upp till 20–30 år innan det anses fullt utvecklat. Kluster kan utöver företag omfatta en rad olika aktörer med koppling till kärnan, exempelvis konsulter, finansiella institutioner, offentliga aktörer inom politik och infrastruktur, akademiska aktörer, halvprivata aktörer som handelskammare, formella nätverk och klusterorganisationer.

Life science

Av den nationella Life science strategin som regeringen tog fram år 2019 framgår att Sverige ska vara en ledande Life science nation. Målsättningen

är att detta ska bidra till ökad hälsa, bättre ekonomiskt välstånd, att Sverige utvecklas som kunskapsnation och att Agenda 2030 förverkligas.

Life science omfattar de företag, universitet och högskolor samt offentliga aktörer på kommunal, regional och statlig nivå, som genom sin verksamhet bidrar till att främja människors hälsa. Sektorn innefattar forskning, högre utbildning och innovation, utveckling av läkemedel, medicintekniska produkter och behandlingar samt prevention, implementering och uppföljning.

Life science-sektorn i Sverige består av fler än 3 000 företag som sysselsätter omkring 40 000 personer (år 2022) varav Stockholm-Uppsala är dominerande. Av de företrädare som intervjuats inom ramen för förstudien, se bilagor, framgår att det sker en mycket positiv utveckling inom branschen, att Sverige har en framträdande position inom Life science och att framtidsutsikterna bedöms goda, inte minst mot bakgrund av regeringens satsning på området.

Danderyds sjukhus

Innovationsverksamheten inom sjukhuset, DS Innovation, har framgångsrikt utvecklat en modell för att ta till vara innovationer som utvecklas inom vården. Sjukhusets innovationschef ser mycket positivt på en framtida utveckling av ett Life science kluster i kommunen då detta tydligt skulle stärka sjukhusets attraktionskraft.

Danderyds nuvarande näringsliv

Danderyd ligger i absoluta toppen bland Sveriges kommuner avseende antalet företag per invånare varav en relativt stor andel drivs av kvinnor. 92% utgörs av så kallade mikroföretag med 0–1 personer samt småföretag med 2–4 personer anställda. Kommunen har ett välmående, blomstrande och småskaligt näringsliv. En dryg tredjedel klassificeras som företag inom ekonomi, juridik, vetenskap och teknik och många benämner sig konsulter. Här återfinns bland de mest nöjda företagarna i landet. De större företagen i kommunen är däremot få och de upplever i större utsträckning att dialogen med kommunen är en utmaning.

Området kring Danderyds sjukhus kännetecknas av färre företag än i övriga delar av kommunen. Den största arbetsgivaren är sjukhuset med cirka 4 500 anställda plus 2 000 studenter. Inom sjukhusområdet finns ytterligare cirka 500 anställda i privat företag. Näst efter sjukhuset är kommunen största arbetsgivaren med ca 1 825 anställda.

Enligt Stockholm science citys uppgifter finns ett knappt 40-tal företag inom Life science branschen i Danderyd, varav de flesta återfinns i området kring Svärdvägen.

Inriktning och mål för regionens och kommunens kommande utveckling

Dokument som RUFS 2050, Danderyds översiktsplan, regionens näringslivs- och tillväxtstrategi samt regionens trendanalys är viktiga

dokument att förhålla sig till i sammanhanget. Nedan följer en sammanfattning av de punkter som bedöms relevanta för platsutvecklingen.

RUFS 2050 (2018)

Stockholmsregionen ska vara Europas mest attraktiva storstadsregion enligt RUFS 2050 med följande övergripande mål.

- En tillgänglig region med god livsmiljö
- En öppen, jämställd och inkluderande region
- En ledande kunskaps- och tillväxtregion
- En resurseffektiv och resilient region utan klimatpåverkande utsläpp

För att nå dessa mål identifieras bland annat att stadsutveckling bör bedrivas i de bästa kollektivtrafiklägena, att attraktiva, klimat- och resurseffektiva regionala stadskärnor ska utvecklas och sammanlänkas samt att regionen måste säkerställa tillgängliga innovations- företags- och beslutsfattarmiljöer. RUFS 2050 är kopplad till de globala hållbarhetsmålen inom ramen för Agenda 2030.

Näringslivs- och tillväxtstrategi (2021)

Regionen har år 2021 utarbetat en näringslivs- och tillväxtstrategi som en vidareutveckling av RUFS 2050 i syfte att ytterligare förbättra regionens konkurrenskraft. Denna identifierar följande inriktningsområden att stärka och utveckla

1. Forskning, innovation och smart specialisering
2. Små och medelstora företags konkurrenskraft
3. Export, internationalisering och investeringar
4. Strategisk kompetensförsörjning

Trendanalys för näringslivet inom regionen (2023)

Region Stockholm har nyligen publicerat en trendanalys där åtta trender som bedöms kunna få stor inverkan på regionen analyseras. De mest relevanta trenderna för det framtida näringslivet i regionen anges nedan

1. Fortsatt digitalisering och utveckling av AI
2. Ett klimat i förändring med krav på minskade koldioxidutsläpp
3. Hållbar energiförsörjning för ökad elektrifiering
4. Nya förutsättningar för arbete och boende innebärande fortsatt regionförstoring

Förutsättningar för framtida relevant trafikinfrastruktur

Kommunstyrelsen har tidigare angett att frågan om den framtida transportinfrastrukturen i anslutning till sjukhuset behöver hanteras i särskild ordning. Frågan om infrastruktur är central både för möjligheterna att utveckla aktuellt område och för möjligheten att kunna ta position i diskussionerna med regionen. Frågan belyses därför relativt ingående i denna förstudie.

Kommunens översiktsplan (2022)

Bebyggelseutvecklingen och befolkningstillväxten i kommunerna norr om Danderyd innebär att fler resenärer och mer gods kommer att passera genom Danderyds kommun. Trots förstärkt kollektivtrafik beräknas trafiken på E18 fortsätta öka, till stor del i form av genomfartstrafik då en omfattande expansion pågår i nordostsektorn till följd av Sverigeförhandlingen.

Enligt översiktsplanen kan en framtida tunnelförläggning av E18-trafiken förbättra möjligheterna att skapa en hälsosam och attraktiv funktionsblandad bebyggelse med exempelvis arbetsplatser, bostäder och service längs med stråket, samt knyta ihop kommunens fyra kommundelar och förbättra kopplingen mellan dessa.

Förbättrade gröna stråk och kopplingar underlättas och förstärks om E18 förläggs i tunnel. Vidare kan en tunnelförläggning av E18 medföra mer hälsosamma livsmiljöer med reducerat buller och bättre luftkvalitet samt minskade barriäreffekter för människor, djur och växter.

Bättre förutsättningar för kollektivtrafiken vid Danderyds sjukhus skapas genom bättre koppling mellan tunnelbana, bussar och Roslagsbanan. Exempelvis kan en tryggare och mer attraktiv omstigningsplats skapas för de som byter mellan Roslagsbanan och tunnelbanan vid sjukhuset. Därtill kommer infartsparkering och omstigning från privatbil till kollektivtrafik. En bättre kollektivtrafikkoppling stärker möjligheten att dels utveckla området till en av de viktigaste kollektivtrafiknoderna i regionen, dels utveckla området till en regionalt viktig arbetsplatsnod som kan komplettera utvecklingen av Stockholm-Uppsala klustret inom Life science.

E18

Trots förstärkt kollektivtrafik beräknas trafiken på E18 fortsätta öka utifrån dagens ca 80 000 passager. Utgångspunkten enligt gällande översiktsplan är att kollektivtrafiken ska öka sin andel av det totala resandet i kommunen och framkomligheten på E18 bör därför säkerställas med utrymme för busskörfält med bättre kopplingar till det lokala trafikinätet inom utredningsområdet. Vidare anger översiktsplanen att de två alternativ som förordas av kommunen gällande E18 är antingen tunnelförläggning av hela sträckningen genom kommunen för att minska problem med buller och miljöföroreningar eller att mindre omfattande åtgärder vidtas i form av bulleråtgärder samt eventuellt passager under och över E18. Frågan behöver belysas mer ingående inom ramen för åtgärdsvalsstudie avseende E18 och då kopplat till områdets potential för utveckling.

Roslagsbanan

Regionen har beslutat att gå vidare med förslaget att förlänga Roslagsbanan in till Stockholm city med tunnelförläggning från Albano till två nya stationer vid Odenplan och T-centralen i syfte att öka tillgängligheten mellan city och region Nordost utan att öka belastningen på den röda tunnelbanelinjen. Förlängningen planeras att stå färdig till år 2038 och förväntas även innebära fortsatta trafiksäkerhets- och bulleråtgärder längs med spåret samt uppgradering av kvarvarande stationer.

Fortsatt planeringsarbete för Roslagsbanan norr om Albano väntas starta hösten 2023 eller våren 2024 och utgår från redan genomförda åtgärder med dubbelspår, ny depå norr om Danderyd och nya tåg. Studien väntas utgå från en framtida sträckning till Stockholm central. Förslaget kan också innebära nedläggning av befintliga stationer i Danderyd då ett övergripande mål väntas vara att minimera restiden för flertalet resenärer. Konsekvenser för Danderydsborna behöver belysas särskilt och vara vägledande för kommunens medverkan i arbetet. Vidare kommer ökad tågtrafik medföra att korsningen mellan Roslagsbanan och Danderydsvägen måste byggas om till en planskild korsning. Sammantaget bedöms det nuvarande förslaget avseende en förlängning av Roslagsbanan till Stockholm city inte bidra till några direkta fördelar för Danderydsborna.

Nordostkommunerna uppger att de vill se en utbyggnad av Roslagsbanan till Arlanda för att öka tillgängligheten och förbättra kopplingen mellan de regionala kärnorna. En sådan förlängning av Roslagsbanan till Arlanda torde öka attraktiviteten för företag att etablera sig i det område förstudien omfattar och generellt gynna Danderydsborna.

Tunnelbana

25 april 2023 fattade trafiknämnden i Region Stockholm beslut om att påbörja arbetet med en behovsanalys för tunnelbanans fortsatta utveckling och under hösten 2023 sker en första prioritering. För tillfället finns ej något stationsläge i Danderyds kommun omnämnt.

En utbyggnad av kollektivtrafiken i sin helhet där tunnelbanan utgör en mycket viktig del, anses nödvändigt för att regionen ska nå uppsatta klimatmål. Det tidigare förslaget inom ramen för Sverigeförhandlingen att förlänga tunnelbanans röda linje till Täby, skulle inte öka kapaciteten då passagen vid Östermalmstorg ej medger utökad trafik.

Bland tidigare beslutade projekt återfinns bland annat förlängning av grön linje från Odenplan till Arenastaden med trafikstart år 2028, vilket ytterligare ökar attraktiviteten för resande med Roslagsbanan till Odenplan.

Busstrafik

Regionen har i Kollektivtrafikplan 2050 aviserat behov av att utöka antalet stombuss-/expressbusslinjer till Danderyds sjukhus, bland annat för att möta ett generellt ökat behov men också ett ökat behov i och med utbyggnaden av Danderyds sjukhus. Redan nu bedöms utrymmet för busstrafiken vara bristfälligt men det är svårt att expandera terminalen i nuvarande läge. Det råder också brist på reglerplatser för busstrafiken.

Danderyds sjukhus är Nordostsektorns största bytespunkt idag mellan buss och tunnelbana. Kommunerna i Nordost har lyft att en förbättrad bytespunkt vid Danderyds sjukhus – Mörby station skulle kunna utvecklas i samband med planeringen av Roslagsbanan utökade roll i framtiden.

Även Mörby centrum är hårt belastat av både buss- och biltrafik. En motorvägshållplats i vardera köriktningen på E18 skulle avlasta Mörby centrum som därmed skulle kunna anpassas till enbart lokaltrafik.

Samverkan bör initieras med företrädare för strategisk planering av busstrafik i regionen. Resultatet av samverkan ska kunna användas i dialogen med Trafikverket avseende regionala omstigningspunkter.

Inverness korsning

framkomligheten för samtliga trafikslag är begränsad vid Invernesskorsningen. I första hand påverkas busstrafiken, en flaskhals som bör elimineras, särskilt när nya expressbusslinjer kommer till. Arbetet med åtgärder bör återupptas då signalreglering och lösningar för korsande cyklister behöver utvecklas snarast möjligt.

Danderyds sjukhus

Området vid Danderyds sjukhus är en av Stockholms mest trafikerade knutpunkter och en framtida utveckling förutsätter ett vägnät med flexibilitet och alternativa körvägar. Det programförslag som nyligen färdigställdes (maj 2023) utgår från att den stora infrastrukturen med Mörbygårdsvägen, bussterminalen och E18 ligger kvar som idag, men utesluter inte framtida alternativa lösningar.

Slutsatser

Mot bakgrund av sjukhusets planerade utveckling och den gynnsamma ställning och framtidsprognos som Life science branschen åtnjuter, bedöms förutsättningarna för att etablera ett företagskluster med primär inriktning mot Life science som mycket goda. De mest relevanta regionala och kommunala policydokumenten i form av RUFSS, näringslivsstrategi och regional trendanalys samt Danderyds översiktsplan pekar på behovet av innovation, hållbarhet och klimatsmart bebyggelse i de bästa kollektivtrafiklägena vilket också skulle gynnas av ett Life science kluster.

En utbyggd kollektivtrafik skulle bidra till minskat klimatavtryck samtidigt som tillgängligheten inom regionen skulle öka vilket är en prioriterad fråga för regionen. Idag saknas dock fysiskt utrymme för att åstadkomma en utbyggnad av expressbusstrafiken och den aktuella planen för Roslagsbanans förlängning bedöms i nuläget inte bidra till några direkta fördelar för Danderydsborna. En lansering av arbetet för ett Life science kluster bedöms innebära väsentligt bättre förutsättningar för Danderyd att ta position i diskussionerna om Roslagsbanans utveckling, i den fortsatta planeringen av Roslagsbanan och åtgärdsvalsstudien för E18 samt i diskussionerna om plats för expressbussarna. Dessa diskussioner pågår eller är nära förestående varför Danderyd behöver agera skyndsamt. Om inget görs kommer utvecklingen att ske oavsett och utan att Danderydsbornas behov beaktas specifikt i planeringen. Kommunen riskerar att i än högre utsträckning bli en genomfartskommun.

Genom att utveckla det aktuella området kan bussterminalen vid sjukhuset bättre anpassas till en ökad busstrafik och ge förutsättningar för bättre påfarter för både buss- och biltrafik invid sjukhuset. Det finns också möjligheter att utveckla terminalerna vid Mörby station och Mörby C vilket skulle bidra till ökad tillgänglighet för kommuninvånarna. Området skulle

därmed bli en av regionens viktigaste och bäst fungerande kollektivtrafiknoder.

Ett företagskluster med klimatsmart byggteknik och en arkitektur som anpassas till Danderyds profil, skulle skapa en hållbar miljö som präglas av innovation och samverkan där några av Sveriges mest moderna och viktiga verksamheter skulle kunna välkomnas. Miljön skulle göra Danderyd till en målpunkt, en plats för Danderydsborna att vara stolta över. En mötesplats, initialt med inriktning mot Life science skulle också bidra till att utveckla Sverige som kunskapsnation och till mål inom Agenda 2030. Life science har en stark ställning idag och sannolikt kommer branschen att fortsätta att utvecklas, inte minst genom ny teknik vilken öppnar upp för nya aktörer och nya kluster.

Sammantaget finns just nu ett tidsmässigt fönster att skapa en miljö som på lång sikt kan få varje Danderydsbo att känna stolthet, som skulle göra Danderyd till en av de viktigaste kollektivtrafiknoderna i regionen och en viktig part i planeringen och utformningen av regionens trafikinfrastruktur.

Bilaga 1

Life science kluster i Stockholm

Hagastaden

Kärnan i Hagastaden utgörs av Karolinska sjukhuset och Karolinska institutet och kommer att bestå av cirka 50 000 arbetsplatser och 6 000 bostäder när området är färdigbyggt år 2030. Utvecklingen av området tog fart år 2007 då stiftelsen Stockholm Science city tog fram en vision för hur Hagastaden skulle vara år 2025. Visionen togs fram bland annat genom att intervjua en rad forskare, företrädare för universiteten, läkemedelsföretag, politiker, företrädare för regionen med flera. Dokumentet har varit mycket viktigt för att förankra processen med politiken och forskarvärlden.

Stockholm Science city bildades år 1990 av KI, KTH, SU, HHS samt tre privata stiftelser med syfte att främja forskning och skapa samhällsnytta. Sedan 2009 syftar verksamheten till att utveckla Hagastaden med omgivning till ett världsledande centrum inom life science. Idag finansieras verksamheten av KI, KTH, SU, Stockholms stad och Region Stockholm samt till viss del av fastighetsägarna i området. Stiftelsen samarbetar också internationellt och har ett nära samarbete med fastighetsägarföreningen.

Flemingsberg

Flemingsberg är en av de utpekade regionala stadskärnorna enligt nuvarande RUFs och uppges ha potential för cirka 25 000 nya bostäder och 50 000 nya arbetstillfällen. Precis som Hagastaden är Flemingsberg strategiskt lokaliserat och är omstigningspunkt för fjärrtåg – pendeltåg samt utgör nod för tvärförbindelsen mellan Vårby – Haninge för biltrafik. Därutöver finns Huddinge sjukhus, högskola och tingsrätten med sammanlagt ca 15 000 arbetsplatser.

År 2018 antogs en vision och ett utvecklingsprogram för Flemingsberg av Huddinge kommun, Botkyrka kommun och dåvarande Stockholms läns landsting. Syftet var att ge en visionsbild av den regionala stadskärnan Flemingsberg år 2050 och strategier för att ta sig dit. De goda logistiska förutsättningarna, befintliga verksamheter och obebyggd mark vilket möjliggör framtida expansion var avgörande när Fabege köpte mark i Flemingsberg vilket numera är ett av deras mest prioriterade områden. Målet är att fortsätta utvecklingen av ett life science kluster i området.

Framgångsfaktorer för Hagastaden och Flemingsberg

Avgörande för Flemingsbergs framgång och utveckling av stadsdelar i allmänhet enligt Johan Zachrisson, affärsutvecklingschef på Fabege är följande

- Högskolan, den enskilt viktigaste framgångsfaktorn för Flemingsberg; skapar liv och rörelse samt skapar intresse för området
- Det måste finnas en vision för området som kan kommuniceras, kommunikationen ska vara tydlig och relevant

- Att man lyckas tydliggöra ett sammanhang för de företag som ska flytta dit; det positiva med att vara på plats måste väga tyngre än fördelarna med att arbeta hemifrån
- Attraktivitet, något som skapar intresse för området. Friends Arena genererar fortfarande förlust för Fabege, men bidrar till att marknadsföra området
- Nära samarbete, gärna ett partnerskap mellan kommunen och ett fastighetsbolag, t ex gemensam organisation; exempel på detta är Sickla, City AMF och Solna Business park

Enligt Filippa Kull, Stockholm Science city har den vision som togs fram för området år 2007 varit avgörande för framgången. Hon nämner också följande

- Innovationsverksamheten är kritisk för ett kluster
- Likaså är det geografiskt begränsade området viktigt för att spontana möten ska kunna uppstå vilket bland annat bidrar till utveckling och innovation
- Ett kluster med Danderyds sjukhus som kärna skulle vara fullt möjligt. Klustret skulle vara ett eget Eko-system men ingå i det större Stockholm-Uppsala klustret med olika former av samarbeten.
- Samarbete med sjukhuset bör inledas och kontakter bör tas med viktiga intressenter såsom sjukhusledningen, näringslivet, politiker och regionen